

TÜZ A HEGYEK KÖZÖTT

Irta: Gajdos Tibor

Az emberek körülállták a frissen kiragasztott hirdetményt, melyet néhány perccel előbb hozott fel Vrhnikáról a kézbesítő. A hirdetmény olasz és szlovén nyelven közölte, hogy az egész falu lakosságát 16 évtől 60 évig kötelező munkára viszik. Az asszonyok a katonaság fenntartása, a férfiak pedig a régi jugoszláv bunkerek felrobbantása és megsemmisítése körül dolgoznak. A hirdetmény még tudatta, hogy egyetlen 16 éven felüli férfi sem hagyhatja el állandó lakhelyét az olasz katonai parancsnokság különleges engedélye nélkül.

Hát jobbat nem is igen vártak. Senki sem szólt egy szót sem, csendesen vették a dolgot tudomásul. Csak az asszonyok sorsa miatt aggódtak. Tudták mivel járhat asszonyaiknak ez a munkája.

Két nap múlva vagy harminc asszony vonult át a barrakok felé vezető völgyön. Közöttük lépdelt Francika is. Elnézte az asszonyok gonddal telt, reménytelenséget tükröző arcát és arra gondolt, hogy neki most itt szüksége lesz arra a biztató, reménytárasztó fellépésre, amely Gáborból sugárzott, amikor a jövőről beszélt. Felemelte fejét és oda-szólt szomszédjainak:

— Nem kell elkeserednünk asszonyok. Mi megszoktuk a nehéz munkát és kibírjuk majd ezt a munkát is ha muszáj. Különbösen is túlsoká nem tarthat ez. Van már aki harcol értünk, egész biztosan nem hiába.

Mikor hozzáálltak a fehérnemű és a nyári egyenruha mosásához a völgyi forrásban, oktatta az asszonyokat, hogy ne húzza ki senki magát a munka alól más terhére, hanem igyekezzenek egymást kisegíteni. Meg is kímélték a vézna, beteges Zájcnét a nehéz munkától. A lány mindjobbban úgy érezte, hogy az ő személye jelent valamit az asszonyoknak és minél nyilvánvalóbbá vált ez a tény, annál erősebben tartotta magát, példát mutatva a könnyen reménytelen elkeseredésbe eső asszonyoknak.

Esténként, amikor holtfáradtan az ágyába botorkált hosszan elnézte a szoba fekete semmiségét és jövő lehetőségeit latolta magában. Az ilyen életet nem lehet sokáig elviselni. Megborzadt attól a gondolattól, hogy egy életen át az olaszok igája alatt robotoljon ő is meg a többiek. De ezeket a gondolatokat végül is elhessegette magától. Angela nyugtalan sóhajtozása és a kis gyermekek pihegése Ottót juttatta eszébe. Nem tudta világosan elképzelni magának azokat az erőket, melyek összefogják az embereket, hogy a hegyek között harcot vívjanak a betolakodók ellen; érezte azonban, hogy neki is köze van ezekhez és hogy Ottó is biztosan köztük van. Sokat nem tudhatott róluk, csak a fasiszta lapok egyes közleményeiből meg az emberek bizonytalan, homályos híreszteléseiből alkotott képet magának. Mindezek azonban csak találgatások voltak és ő szükségét érezte, hogy valamiképen közelebb kerüljön hozzájuk... De hogyan?

Egész éjszaka arról álmodott, hogy kifelé igyekszik a faluból, kárján súlyos ételekkel megrakott kosárral, de mikor az út falun kívüleső részéhez közeledett, mindig egy hatalmas szikla állta útját és ő kénytelen volt visszafordulni és másik utat keresni. Akkor ismét megismétlődött az alábbi eset és ő sehogy sem tudta elhagyni a falut.

Az öreg mami ébresztette fel álmából.

— Mi van veled, Franci, sóhajtozol álmodban mintha valami nagyon bántana.

A hajnali félhomályban fáradtan hunyorgott anyjára. Épen mondani akart valamit amikor kívülről megzörgették az ablakot.

— Ki az?

— Engedjenek csak be, ujságot mondok.

Nem tudták mire vélni a korai látogatás okát. Zajné surrant be az ajtón. Először körülnézett mint aki tart valakitől, aztán suttogva közölte mondanivalóját:

— A nagyobbik fiam az éjszaka elment. Még hárman mentek vele. Gregorján gyerek, a hosszú Janez, meg az öreg Pirnát fia. Nálunk gyülekeztek. Azt mondták hogy ne szóljak senkinek, úgy kell tenni mintha semmi sem történt volna. Képzeliék az én Ferdóm, az én Ferdóm. Jaj, meg ne mondják senkinek úgylis észreveszik az olaszok, biztosan oda mentek ők is ahová Ottó meg a Kogovcsák fiú...

Franciska tágranyilt szemekkel hallgatta az asszonyt. Egészen mághoz tért kábultságából. Szíve újongott, de nem szólt egy szót sem. Irigylte egy kicsit a fiúkat. Hiába azok könyvebben megtalálják az utat.

★

A hegyekben állandóan visszhangzó robbanások, az erődépítési időkre emlékeztették. Már hetek óta tartott az erődök rombolása. A vastag betonfalak, amelyekbe száz és száz jugoszláv katona vére és verejtéke volt beépítve, egymás után omlottak össze a nagymennyiségű robbanó anyagok pusztító hatása alatt. Az emberek, kik annak idején közömbösen, vagy sokszor ellenszenvvel nézték a sajkacsás katonák nehéz munkáját, most úgy érezték, hogy az erődökön tátongó nagy sebek az ő testükön sajognak. Sajnálták őket, mert úgy tűnt nekik, hogy ellenséges ország felé nyiló lőrésék eltűnésével talán megszűnik az utolsó, már valójában ugyan leküzdött akadálya népünk súlyos elnyomatása ellen.

Dicstelen, temetői munkának tartották a kényszerű pusztítást.

Ebédszünetben néhányan összeültek. Ezen az őszi napon már nem keresték az árnyékot, jólesett a nap melegítő simogatása.

A hegyekben menekült fiúk családjairól beszélgettek. Ezeknek a sorsa kétszeresen súlyos volt. Állandó üldözések, fenyegetések, házkutatások napirenden voltak. Gardioci minden alkalmat kihasználta, hogy beléjük kössön és sűrűn hangoztatta, hogy kiirtja a partizán családokat.

— Breznóban és Jahoren bent voltak néhány napig, — jegyezte meg a sánta Vajtek. — A postás mesélte. Azt mondja, néhány gárdistát magukkal vittek. Egyébként semmi kárt nem tettek a faluban.

Brezno alig huszonöt kilométerre volt Zaplanától. Nem is sejtették, hogy ilyen közel vannak hozzájuk az osztagok.

Este a barakoknál sorakoztak, aztán csoportba verődve ballagtak be a faluba. Az előírt korosztályhoz tartozó férfiak a faluból mind ott voltak. Kivéve azokat, akik elmentek. — És még valaki hiányzott. A Glusek fiú. Most már nyíltan végezte üzelmeit és az olaszok nem csináltak titkot az ő szerepéből. Minden tekintetben kivételezett volt és ő igyekezett rászolgálni. A falu ügyeit együtt beszélék meg mindig Gardioci, a tiszteletes úr és ő. Szorgalmában annyira ment, hogy állandóan olasz katonaj bluzban szaladgált, ezzel is mutatva, hogy mennyire hozzájuk tartozik. Egyébként ő volt a fehér gárda megbízottja, de munkája kevés eredménnyel járt. Erre büszkék is voltak.

A csapat lassan haladt a falu felé. A nap már lebukott a hegyek mögött, teljes csend borult a félhomályba burkolt vidékre. Az emberek lábai alatt az avar susogott. Szótlanul közeledtek a falu széléhez.

Valahol egy lövés dördült el. Majd még kettő. Mindannyian megálltak és a lövés irányába fordultak. De újabb lövéseket nem hallottak.

Bizonyára valamelyik részeg digó lövöldöz. Visszafordultak, hogy folytassák útjukat, amikor erős villanás csapott fel ugyanabból az irányból, majd utána erős robbanás rázkódtatta meg a levegőt. Önkéntelenül lehasáltak az út oldalára. Még néhány erős robbanás következett. Valaki szólt, hogy messze volt a robbanás, nem kell hasonfeküdni. Lassan felemelkedtek és kíváncsian tekingettek a robbanás irányába.

— Ez a löporraktár lehetett — jegyezte meg valaki.

— Az bizony. Nyilván belelőtt a jókedvű olasz. Most aztán dalolhat már.

Közben erős puskaropogás, majd ismétlőfegyver tüze kelepelt bele a völgy csendjébe.

— No ez már valami más lesz — dörmögte bajsza alatt Janez. Úgy látszik vendégek járnak errefelé.

Feszült izgalommal, kimeredt szemekkel figyeltek a barakok felé. Valami különös idegesség vett erőt mindannyiukon. Senki nem szólt. Csak néztek mereven a sötétülő semmibe. Egymás lihegését hallgatták, ha egy pillanatra elmaradt a fegyverropogás.

Egyszerre azonban mintha csak egészen közelről dördült volna el egy fegyver. Három lövés hallatszott egymásután a falu közepe felől. Ez még jobban meglepte őket, mint a barakok felől jövő harci zaj.

— Benn vannak a faluban — kiáltotta az egyik.

— A faluban volnának?

— Igen a faluban — ismételték a többiek.

Több lövés azonban nem hallatszott. A barakok felől is mind ritkábban aztán egészen elmaradt.

Meggyorsították lépteiket. Jobban érdekelte őket az ott eldördült három lövés mint a baraktábori robbanáskörüli harc. Vajon kire lőttek? Amint a kocsmá mögötti lejtőhöz értek, látták, hogy petróleumlámpák imbolygó fényei haladnak egy irányba. A fények a paplak felé vezették őket. Amikor odaértek már négy-öt lámpa világította meg a ház előtti kis térséget. Két ember, meg Pietró, a tisztiszolga ép akkor emelték fel a földről Gardiocit, aki fél-ájultan, de nyitott forgó szemekkel nehezedett karjaikba, miközben tompán hörgött. Ahogy vitték a ház felé lelógó lába a földet súrolta és a fényes csizmák sarkai vékony barázdát húztak a földbe végig a paplak kapujáig. Ahol az imént feküdt, ott most kicsi, szagtagotott vértócsa csillogott.

Stefán tiszteletes urat csak akkor vették észre, amikor a kapuhoz érek. A ház előtti fapadon ült, és a vén Ágneza, a cselédje locsolgatta leborotvált koponyáját hideg vízzel. Alig szuszogott a kövér lelkipásztor, pedig semmi baja nem történt. De nagyon megijedt. Egyik golyó plüskabátja ujját perzselte meg és amint Ágneza lefektette puha fekhelyére, panaszosan súgta a vénlány fülébe:

— Megfenyegetett... engem is elintéz ha tovább... de nem folytatta, a többi meghagyta magában.

Gardióci két golyót kapott. Az egyik golyó a tüdején hatolt át, a másik pedig bal vállcsontjában akadt meg. Még azon este levitték Vrhnikára.

A falu népe aznap éjszaka nem igen aludt. A lámpákat ugyan mindenütt eloltották, de a sötét szobákban élénken tárgyalták az eseményeket. Még éjfél után is nyikorgott a házak ajtaja, amint a szomszédok egymást keresték fel, hogy tájékozódjanak a történekről.

Az világos volt mindenkinek, hogy a löporraktárt az erdei legények röpitették levegőbe. Azzal azonban nem volt senki sem tisztában, hogy a barakoktól mintegy két kilométernyire fekvő paplak előtt ki kö-

vethette el a merényletet Gardioci ellen. Vagy sikerült valamelyik fiúnak a nagy zűr-zavarban bejutnia a falu közepébe? Nem tudtak erre biztos feleletet adni.

Csak másnap reggel fedezték fel, hogy a paplak fehérre meszelt falán nagy fekete betűkkel áll a figyelmeztetés: »Halál a fasizmusra — Szabadság a népeknek«.

Franciska hosszan elnézte a szénnel kiírt jelszavakat, amelyeket hiába igyekezett elmáznolni Pietró és Agneza. A szétmázolt betűk még feltűnőbbben kiabáltak a fehér falon... halál a fasizmusra!... igen, érezte, hogy ezekben a szavakban összesűrűsödött minden gyűlölet, mely bennük ég és az elszántság, hogy megsemmisítsék ezeket a gonoszokat. Nagyon magáénak érezte ezeket a szavakat. Elhatározta, hogy még aznap este kiírja ugyanezt az egyik kápolna falára. Hadd mérgeződjenek a bitangok.

Az olaszokban a bosszú vágya égett. A löporraktárak teljesen elpusztultak, hátrman elesetek és hét sebesült volt a tizenképerces összeütközés alatt. És Gardioci... Súlyos sebesüléssel feküdt a Vrhnikai kórházban. Az éjszakai harcról tájékoztatták a hadtestparancsnokságot és már délelőtt tízkor megérkezett két törzstiszt az ügy kivizsgálására. Végig járták az egész terepet, bent a faluban is jártak. Délután kettő körül elhívták a paplakba Glusekot és együttes megbeszélést tartottak a teendőkről. Félóra mulva távoztak egyenesen Vrhnika felé. A parancsot azonban előzőleg kiadták...

A falu, mint rendesen, aznap is a kihaltság képét mutatta. A munkabírók mindannyian dolgoztak, csak a gyermekek meg az öregek ödöngtek a házak körül. Az őszi nap visszaverődött a templom keresztjén és csillogó fémmé nemesítette a sárga rezet. Nyugat felől gyenge szél fujdogált, amely elhozta a sárguló erdők halk susogását.

Az öreg Troha kicserélte az oltárterítőket, a régieket összehajtogatta, karjára tette, majd kicsoszogott a templom főajtáján. Jólesett neki az őszi nap kellemes melege és az ajtóhoz támaszkodva elnézte kis unokáinak játékát házuk nyitott eresze előtt.

Milyen szép is lehetne az ő öreg élete. Mennyi öröme is telhetne gyermekeiben, meg ezekben a kis lurkókban. De neki ez sem adatott meg, mindig volt valami baj... És most aztán élete legnehezebb napjait éli. Hej, csak megérné, csak megérné, hogy ez másképp legyen. Csak Ottó is egy napon hazakerülhetne és nem kellene senkitől tartaniok. Hej, bizony... Egy könnycsepp ereszkedett le drótozott szemüvege mögül...

A gyerekek pajkos visítása felrázta elérzékenyült merengéséből.

Valami furcsa szag csapta meg orrát. Fejét előrelökve beleszimatolt a levegőbe. Mi lehet ez? Mintha valahol galyakat égetnének. Hol erősebben, hol gyengébben hozta el a szél a füstszagot. No, majd félmén a toronyba és megnézi... lehet, hogy csak a löporraktár szaga. Sietve lépdelt fel a lépcsőkön. A nagyobbik haranghoz támasztotta kezét és kidugta fejét a toronynyíláson.

Erősen megmarkolta a nyílás peremét. Meleg hullám szaladt át reszkető térdén. A falu nyugati szélén mint égő fákltyák égtek a házak. A Bajacek háza... amaz meg a Jurcséké... A másik nyíláshoz rohant... ép akkor csapott fel a tűz a Zajcék házából... Hiszen mindezek fiai... igen órá is mindjárt rákerül a sor... a gazemberek a gyujtogató bitangok.

— Emberek... Emberek fölgyujtották a falut, ordította torkaszakadtából. Aztán a harangokhoz ugrott... az ő harangjaihoz... Na csak rajta öreg Troka... Egy pillanatra rá már zúgott mind a két harang.

Két lábát szétfeszítette az öreg és két kezével verte a harangokat minden erejéből. Zúgott az egész hegytető... fölfigyeltek a vészes harangzúgásra még a szomszédos faluk is. Közben az öreg szüntelenül kiabált a zúgó toronyban.

— Emberek, fölgyújtották a házainkat... Gyertek emberek, gyertek.

A harangok zúgása azonban elnyelte segélykiáltásait, melyeket ő maga sem hallott.

A gyuitogatók pedig közeledtek.

Elöl haladt a vezető, Lorenz Bartoni, a pálermói, kereskedősegéd. Már ifjú balilla korában kitűnt mint jó céllovó és később is szenvedélyesen űzte ezt a sportot. Igaz a háború nem adott alkalmat művészetének csillogtatására. A háborúban mindig zavarja az embert valami. Hol oda-átról is lőnek, hol repülőgépek zavarnak, hol meg álmos az ember, aztán sohase tud nyugodtan lőni. Most azonban más a helyzet. Mielőtt meggyújtja a csóvát, hogy a domb oldaláról Kogovcsákék házára dobja, szép nyugodtan leveszi a karabélyt válláról, arcához emeli és céloz. Az öreg feje ugyan állandóan rángatózik, de ez nem zavar....

A lövés eldördül....

Az öreg elengedi a harangnyelveket.... véres halántéka hátrahagyatlik, majd teljes hosszában elvágódik. A lépcsőnyílás szélére esik, aztán tovább csúszik és lépcsőről lépcsőre esik az élettelen test. Egyenesen a feljáró ajtajáig, a nagy harangzúgásra odaszaladt kis unokák lábai elé.

Fent a zúgás már elhalóban van. A hegyek még az utolsó zengéseket adják vissza. A visszhang is elhallt....

Csak a háztetők ropognak. És az öreg harangozó házából magasan csap fel a láng egyenesen a felhőtlen ég felé.

LERMONTOV MICHAEL :

VITORLA

Távolban egy fehér vitorla
Tenger kék ködén átragyog. —
Mért indult messze országokra
És otthonában mit hagyott?

A szél süvőt, hullám dobálja;
Az árbóc recseg s meghajol:
Nem vár sehol szerencse rája,
S nem is volt boldog még sehol! —

Napfény fűröszi fenn aranyban,
Alatta tenger tiszta kékje. —
És ő elindul, nyughatatlan,
Mint ki vihar közt vár a béke!

Fordította: Trencsényi-Waldapfel Imre